

Nauka i javne politike - vreme je za dijalog

U akademskoj sredini vrednuju se istinitost, kreativnost, inovativnost i eksperimentisanje. I zbog toga nauka napreduje polako, dok su političari pod pritiskom da brzo reaguju na probleme, a pri tome su podložni osluškivanju raspoloženja javnosti (glasača) i njihovih interesa. Zato nema dobrih rešenja bez bolje komunikacije ova dva sveta, nauke i politike

JASNA ATANASIJEVIĆ
VANREDNI PROFESOR NA
DEPARTMANU ZA MATEMATIKU
I INFORMATIKU PRIRODNO-
MATEMATIČKOG FAKULTETA,
UNIVERZITETA U NOVOM SADU

DANAŠNJE DRUŠTVO SE susreće sa velikim i složenim izazovima. Od kreatora javnih politika se očekuju adekvatna rešenja. Na primeru reakcija vlasti u različitim državama širom sveta na pandemiju pokazala se konfliktna priroda problema i rešenja u domenu javnih politika. Isto se odnosi i na druge goruće globalne probleme, poput klimatskih promena, energetske tranzicije, bezbednosti hrane i migracija. Slično je i kada su u pitanju više lokalna pitanja kojima se suočavaju građani u zemljama sa srednjim nivoom dohotka, poput Srbije, kao što su: zagađenje vazduha, pristup komunalnim uslugama, neoptimalno upravljanje prirodnim resursima, depopulacija, visok stepen siromaštva, nizak nivo usvajanja nove tehnologije... Problemi u domenu javnih politika često su kompleksni za rešavanje i zbog činjenice da postoje različiti i, po prirodi suprotstavljeni (vrednosni) prioriteti različitih grupa u okviru društva, koji se dalje ogledaju u njihovom različitom razumevanju osnovnih ciljeva javne politike (npr. zdravlje ili dohodak u slučaju odluke o stepenu rigoroznosti mera javne politike u vezi sa epidemijom). Stoga se ovakvi složeni problemi, koji su često i bez presedana, nazivaju i „zloćudnim“ (engl. *wicked problems*).

Da bi se nosili s pomenutim i sličnim društvenim izazovima, kreatori politike moraju da kritički sagledaju i koriste naučna saznanja. Štaviše, dostupne informacione tehnologije i metode za analizu velike količine podataka su do te mere napredovali da predstavljaju osnov za rešavanje nekih važnih problema društva. Masovni podaci, veštačka inteligencija, virtuelna stvarnost mogu postati novi alat za podršku analizi javnih politika i dizajnu inovativnih rešenja (na primer, društvene mreže uz pomoć odgovarajućih analiza nude mogućnosti za efikasno i pouzdano alarmiranje u slučaju prirodnih i drugih katastrofa koje može da unapredi ili čak zameni javnu službu za te namene). Konačno, tehnologija značajno menja javnu sferu života. Stoga sve veći izazov za kreatora javnih politika predstavlja regulisanje delatnosti u kojima postoji disrupcija izazvana tehnologijom, što dodatno nameće potrebu regulatorima da razumeju inovacije kao što su kriptovalute, digitalne platforme, automobili bez vozača i slično.

Dok su mnoge razvijene zemlje u prethodnim godinama osvestile značaj ove razmene znanja i krenule da uspostavljaju mehanizme za artikulisanje „dijalog“ nauke i javnih politika, u manje razvijenim zemljama nivo tog dijaloga je na dosta niskom nivou. U Srbiji se, na primer, veoma malo javnih politika oslanja na eks-ante evaluaciju i naučne činjenice. U poslednje vreme najuočljiviji primeri prožimanja nauke i javnih politika odnose se na pitanja održivosti životne sredine. Nakon ukazivanja naučne zajednice na određene činjenice koje se tiču moguće štetnosti po životnu sredinu i zdravlje građana, dogodila se masovna mobilizacija javnosti. U jednom slučaju radilo se o izgradnji mini-hidroelektrana, u drugom o izgradnji rudnika litijuma. Ovaj građanski bunt je potom uslovio delimično redefinisavanje javnih politika u pogledu pomenutih pitanja.

Postoje i manje pompezni, te stoga i manje poznati, gotovo anegdotski slučajevi dugogodišnjeg sprovođenja određenih javnih politika koje su u potpunoj kontradiktornosti s naučno utvrđenim činjenicama o efikasnosti samih mera. Na primer, u Srbiji se, kao retko gde u svetu, upotrebljava relativno skup sistem protivgradne zaštite koji se svodi na ispaljivanje raketa koje ispuštaju srebro jodid u gradonosne oblake, uprkos jasnim naučnim uvidima, zasnovanim na podacima, da ne postoji nikakav efekat ove mere na slabiju pojavu grada. Dodatno, postoji negativan efekat da srebro jodid, kao agresivno dezinfekciono sredstvo, pošto padne na zemlju, na tretiranom području uništava mikrobiotu čiji značaj potvrđuju brojna naučna istraživanja. Iz prethodnog razloga se kao dominantna mera u poljoprivredi koriste protivgradne mreže (kod gajenja voća) i osiguranje useva od grada.

Pored nezaobilaznog (političkog) razloga otpora donosioca odluka u odnosu na upotrebu objektivnih naučnih saznanja, neke od prepreka leže i u činjenici da su naučnici i javni službenici u svojoj suštini kulturološki veoma različiti. U akademskoj sredini, koja gotovo da nema hijerarhiju, vrednuju se istinitost, kreativnost, inovativnost i eksperimentisanje. Nauka napreduje polako, često u malim koracima, koristeći precizan i formalizovan, često matema-

Obrazovni programi koji školuju buduće državne službenike trebalo bi da ih osposobe za to da dobiju, tumače i koriste relevantne naučne rezultate, dok bi naučnici trebalo da bolje razumeju funkcionisanje države i proces odlučivanja o pitanjima od javnog interesa. To je i preduslov za preusmeravanje naučnih rezultata u cilju optimalnijeg uticaja na društvo

tizovan, apstraktan način saopštavanja nalaza uz napominjanje određenog stepena neizvesnosti predstavljenih nalaza. Istraživači nastoje da proizvedu objektivne dokaze i objave ih nakon procesa (anonimne) recenzije, izlažući ih tako sudu struke i javnosti.

Nasuprot tome, političari su pod pritiskom da brzo reaguju na problem u oblasti javnih politika. Oni su pri tome podložni osluškivanju raspoloženja javnosti (glasača) i njihovih, često suprotstavljenih interesa, koje manje ili više uspevaju da pomire težeći rešenjima koja su prihvatljiva (umetnost mogućeg!). U donošenju odluka oslanjaju se na stručne službe u okviru državne uprave. Državni službenici, pak, rade u visokohijerarhijskom okruženju i prvenstveno vode računa da odluke budu donete na način da se poštuju prethodno doneta pravila i procedure, drugim rečima o legitimnosti odluka. U takvim okvirima, javna uprava razvila je prilično konzervativnu kulturu, sa niskim nivoom otvorenosti za inovacije i postavljanje pitanja o svrsishodnosti već postojećih procedura i tekovina ranije donetih odluka. Za razliku od naučnika, državni službenici se retko specijalizuju za određene uske teme, jer se od njih očekuje da se bave širokim spektrom pitanja u domenu javnog interesa. Pomenu te razlike, ali i potencijalna opasnost od „nerazumevanja“ na liniji naučnici – političari/javni službenici, nedavno su na paradoksalan i sarkastičan način predstavljeni u filmu „Ne gledaj gore“ (*Don't look up*) koji je (ne iznenađuje!) brzo stekao globalnu popularnost.

Deo rešenja do bolje komunikacije ova dva sveta – nauke i politike, sigurno leži u odgovarajućem obrazovanju. Obrazovni programi koji školuju buduće državne službenike trebalo bi da ih osposobe za to da dobiju, tumače i koriste relevantne naučne rezultate. S druge strane, naučnici bi trebalo da bolje razumeju funkcionisanje države i ukupnu političku dinamiku oko procesa odlučivanja vezanog za pitanja od javnog interesa. To je ujedno i preduslov za preusmeravanje naučnih rezultata u cilju optimalnijeg uticaja na društvo. Budući socijalni i ekonomski prosperitet država u velikoj meri će, kao i u prošlosti, zavisiti od uspešnosti prožimanja naučnih znanja i adekvatnog sprovođenja javnih politika.